

KUR'AN İLİMLERİ

TÂHİR EL-CEZÂİRÎ

Yayına Hazırlayan
ABDÜLFETTÂH EBÛ GUDDE

Çeviren
ABDULHAMÎT TORUN
İSMÂİL FURKAN DUR
AHMET KAAH ÇEBÎ

TAKDİM

TÂHİR EL-CEZÂİRÎ

Tâhir b. Muhammed Salih b. Ahmed b. Mevhûb es-Sem'ûnî. Ceza-yir asıllı olup 1852 yılında Şam'da doğmuştur. Soyu Hz. Hasan b. Ali'ye -Radiya'llahü anhümâ- dayanmaktadır. İlk hocası Şam'da Maliki müftüsü olan babasıydı. Türkçe dahil olmak üzere birçok dil bilmekteydi. Şam'da 1878'de ilkokullara genel müfettiş olarak atanmıştır. Kudüs'te "el-Mektebetü'l-Hâlidîyye" adını verdiği bir kütüphane kurmuş, ancak yönetimin baskıları nedeniyle büyük bir saygıyla karşılandığı Mısır'a gitmek zorunda kalmıştır. Burada on üç yıl kaldıktan sonra ağır bir hastalığa yakalanmış ve Şam'a dönmüştür. Gelir gelmez "el-Mecma'u'l-İlmiyyu'l-Arabî"nin bir üyesi yapılmasının yanında Daru'l-Kutubi'z-Zâhiriyye'ye genel müdür tayin edildi. Ancak dört ay sonra burada vefat etti. (1920). Eserlerinden bir kısmı şunlardır: *Tefsîru'l-Kur'an*, *el-Cevâhiru'l-Kelâmîyye*, *Tevcihu'n-Nazar ilâ Uşûli'l-Eşer*, *Hadîkatu'l-Ezhân fî Haqîkatî'l-Beyân*.

ABDUFETTÂH EBÛ GUDDE

Son dönemlerin önde gelen hadisçilerinden. Halep'te doğdu (1917). Ezher'den mezun oldu (1948). Ardından bu üniversitenin Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi'nde ihtisas yaptı. Şam Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine başladı (1961). Riyad Şeriat Fakültesi'ne geçti (1965). Suriye'de Baasçılar tarafından bir yıl hapsedildi (1966). Şeriat Fakültesi'nde on yıl süreyle profesör olarak hadis, hadis usûlü ve fıkıh usûlü dersleri okuttu. Riyad'da vefat etti (1997). Muhammed Zâhid el-Kevserî'nin öğrencisi, Muhammed Avvâme'nin hocası, M. Emin Saraç'ın yakın arkadaşı idi. Hadis, hadis usûlü, akaid, tasavvuf, Arap dili ve edebiyatı, tarih, öğretim metotları gibi çok geniş yelpazede yetmişten fazla çalışması bulunmaktadır. Titiz ve derinlemesine inceleme yapması nedeniyle İslamî ilimler alanında büyük bir saygı kazanmıştır. Klasik kaynaklarda adeta gizli kalmış olan bilgileri ince bir işçilikle aydınlığa çıkarması, kitaplarına müracaat etmeyi zorunlu kılmıştır. *Mevzû Hadisler*, *Zamanın Kıymeti*, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları* ile yayına hazırladığı Abdurresîd Nu'mânî'nin *İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Hadis İlmindeki Yeri* Türkçeye çevrilen eserleri arasındadır.

ABDULHAMÎT TORUN

2000 yılında Suudi Arabistan'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimlerini Arap diliyle Suudi Arabistan'da gördü. Okumuş olduğu fen lisesini okul birinciliğiyle bitirdi. 2021 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nden lisans eğitimini tamamlayarak mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı ve "Hadis İstilahlarıyla Kur'an Kıraat İstilahlarının Mukayesesi" adlı tezini savunarak 2023'te tamamladı. Halihazırda Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir.

İSMAİL FURKAN DUR

1998 yılında Bolu'nun Gerede ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimlerini Edirne, Ankara ve Isparta gibi çeşitli şehirlerde tamamladı. 2013-2017 yılları arasında İstanbul'un Üsküdar ve Bahçelievler semtlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün tarafın-

dan yürütülen Temel Öğretim ve Kısa süreli programlara katıldı. Öğrencilik yıllarında medrese usulü eğitim ve özel dersler aldı. 2020 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden lisans eğitimini tamamlayarak mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı ve "Nuaym b. Hammâd ve Kitâbu'l-Fiten'i" adlı tezini savunarak 2023'te tamamladı. Halihazırda Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir.

AHMET KAAAN ÇEBİ

2000 yılında Trabzon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Araklı'da tamamladı. Daha sonraki yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Temel Öğretim ve Kısa süreli programlara katıldı. Ayrıca klasik usulde İslami ilimler ve Arapça eğitimi aldı. 2022 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2023'te Dicle Üniversitesi Din ve Medeniyet Sempozyumu'nda "İsrailiyyat ve Tefsir Kitaplarına Girme Sebepleri Bağlamında İsrailiyyata Farklı Bir Bakış" adlı bildiriyi sundu. Halihazırda Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Tefsir Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Ayrıca Serhend Dergisi'nde yazılar kaleme almaktadır.

İÇİNDEKİLER

4. BASKININ ÖN SÖZÜ	11
EBÛ GUDDE'NİN ÖNSÖZÜ	12
ŞEYH TÂHİR EL-CEZÂİRÎ	17
MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ.....	36

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA MEKKÎ VE MEDENÎ OLANLARIN VE BU KONUyla BAĞLANTILI BAZI HUSUSLARIN BEYANIyla İLGİLİDİR	37
Kendisiyle Mekkînin ve Medenînin Bilindiği Alametler	38
Sûrelerden Hareketle Mekkî ve Medenî'nin Zikredilmesi	40
Sûreler'in Mekkî veya Medenî Oluşlarını İniş Sıralamasına Göre Zikredilmesi	41
Kur'an'da İlk İnenin Bahsi	44
Özel İlklerle İlgili Bölüm	47
Savaşla İlgili İlk İnen	47
İçkiyle İlgili İlk İnen	48
Yemeklerle İlgili İlk İnen	48
Secdeyle İlgili İlk İnen	48
Kur'an'da Son İnenin Bahsi	49
Kur'an'dan Şehirde ve Yolculukta İnenlerin Bahsi	52
Kur'an'dan Gecede ve Gündüzde İnenlerin Bahsi	53
Kur'an'dan Kışın ve Yazın İnenlerin Bahsi	55
Mekke'den Medine'ye Hamledilenlerin Bahsi	56
Medine'den Mekke'ye Hamledilenlerin Bahsi	56
Habeşistan'dan Mekke'ye Hamledilenlerin Bahsi	56
Bu Bölümle İlgili Bağlantılar	56

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'IN NASIL İNDİĞİYLE VE BU KONUYLA BAĞLANTILI BAZI HUSUSLARLA İLGİLİDİR.

İÇERİSİNDE BAZI MESELELER DE VARDIR..... 61

Birinci Mesele; Ramazan Ayında, Kadir Gecesinde	
İndirmesinin Manasıyla İlgilidir	61
İkinci Mesele; Kur'an'ın Beş Âyet, Beş Âyetten Fazla ve Beş Âyetten Daha Az Olarak İndiyle İlgilidir	62
Üçüncü Mesele; Kur'an'ın Hz. Peygamber'e Nasıl İndiyle İlgilidir	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN'IN YEDİ HARF ÜZERE İNMESİ VE BUNUNLA ALAKALI KONULARLA İLGİLİDİR..... 69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN'IN TOPLANMASI VE DÜZELENMESİYLE İLGİLİDİR

101

Bu Bölümle İlgili Bağlantılar	107
-------------------------------------	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

YEDİ KIRAAT İLE İLGİLİDİR..... 115

Kıraat ile İlgili Bazı Faydalar	117
İkinci Fayda; Kıraat, Rivâyet, Tarîk ve Vecih Arasındaki Farklarla İlgilidir.....	119
Üçüncü Fayda; Kıraatlerin Kaynağı ve İhtilaf Sebepleriyle İlgilidir.....	120
Dördüncü Fayda; Kıraatlerin Tevkifi Olduğu ile İlgidir	120
Beşinci Fayda; Kıraatleri Birbirine Karıştırarak Okunmasıyla İlgilidir ...	124
Kıraatte Tercih Meselesi ile İlgili Uyarı	124
Altıncı Fayda; Kur'an'ı Nakletme Yöntemiyle İlgilidir	125

ALTINCI BÖLÜM

KUR'AN'IN VE KIRAATLERİN MÜTEVATİR OLUŞU 131

VE BUNUNLA ALAKALI HUSUSLAR HAKKINDADIR..... 131

Yedi Kıraatin Durumu Hakkında Söylenmesi Gereken Nihâi Kelam....	149
Muhtelif Meseleler.....	152

YEDİNCİ BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'İN İSİMLERİYLE İLGİLİDİR..... 162

SEKİZİNCİ BÖLÜM

SÛRELERİN İSİMLERİ VE BUNLARLA İLGİLİ KONULAR

HAKKINDADIR 167

Bu Bölümle İlgili Bağlantılar 173

Muhtelif Faydalı Bilgiler 181

DOKUZUNCU BÖLÜM

KUR'AN'I KERİM'İN SÛRELERİ VE CÜZLERİYLE

İLGİLİDİR..... 201

ONUNCU BÖLÜM

KUR'AN ÂYETLERİNİN SAYISIYLA İLGİLİDİR 208

İkinci Konu; Uzun ve Kısa Âyetlerle İlgidir 209

Üçüncü Konu; Ayetlerin Ancak Tevkifi Olarak Bilindiğiyle İlgidir 210

Dördüncü Konu; Selefın Ayetlerin Sayısında İhtilafa
Düşmesiyle İlgilidir 211

Beşinci Konu; Hadislerde Ayetlerin Sayısı Hakkında Zikredilenlerle
İlgidir 216

Altıncı Konu; Sayanların Değişmesiyle Ayetlerin Sayısının
Değişmesi Hakkındadır 221

Yedinci Konu; Fasılalarla ve Fasılları Tek Harf Üzere Olan
Sûrelerle İlgilidir 223

Sekizinci Konu; Âyetleri, Âyetlerin Sayılarını ve Fasıllarını
Bilmenin İhtiyaç Duyulan Bir Şey Olmasıyla İlgilidir 226

Dokuzuncu Konu; Mushaf Yazarlarının Âyetlerin Başına
Koydukları Noktalarla İlgilidir 228

Onuncu Konu; Sûrelerin Âyet Sayısıyla İlgilidir 235

Sırasıyla Sûreler'in Âyet Sayısı..... 236

ONBİRİNCİ BÖLÜM

ÂYET FASILALARIYLA ALAKALI MESELELERLE

İLGİLİDİR..... 256

Birinci Konu; Manzum ve Mensur Kelamla İlgilidir 256

İkinci Konu; Seci'in mi? Kelâm-ı Mürselin mi? Daha Tercih Edilir
Olduğuyla İlgilidir..... 262

Dördüncü Konu; Fasilaları Gözetmek İçin Gerçekleşen Olaylar	287
Altıncı Konu; Kelâmın Başıyla Sonu Arasındaki Münasebetle İlgilidir ..	295
Fasilalar Hakkında Dört Uyan	298

ONİKİNCİ BÖLÜM

ÂYETLER ARASINDAKİ MÜNASEBETLER VE BUNUNLA ALÂKALI KONULARLA İLGİLİDİR..... 300

Birinci Konu; İktidâp, Tahallus ve İstidrat ile İlgilidir.....	301
İkinci Konu; Münasebet İlmine Yapılan İtiraz ve Bunlara Verilen Cevaplarla İlgilidir	303
Üçüncü Konu; “Kur’an’ın Münasebetleri” İlminin Yapısıyla İlgilidir	306
Münasebetle Alâkalı Faydalı Bilgiler	307
İmam Secâvendî’nin Vakıftaki Üslubu	315

KAYNAKÇA..... 324

4. BASKININ ÖN SÖZÜ

Kerim, Rahim, Halim ve Azim olan Allah’a hamd olsun. Müjdeleyici, emin ve alemlere rahmet olarak gönderilen nebiyyine, âline, ashabına, nesline, dostlarına ve kıyamete kadar ona ittiba edeceklerle salat ve selam olsun.

İmdi; bu kitabın çok hoş bir hikayesi var. Babam, -Allah kabrini Nûr etsin. Kaybından ötürü yaralananların ve yaralanan dostlarının yarasını örtsün- “*Tevcihu’n-Nazar*” kitabı üzerinde çalışırken, yazarın diğer kitaplarına da bakıyordu. Bir keresinde Riyad’daki Melik Suud üniversitesinin kütüphanesinden dönerken elinde bu kitap vardı. Durum hakkında bilgi almak için sordum. Allah ona rahmet etsin, gülümseyerek bana şöyle cevap verdi: bu güzel bir kitap. Kitapla ilgileneceğim ve basacağım. Çok şükür dediği gerçekleşti. Ve bu kitap, “*Tevcihu’n-Nazar*” dan daha önce çıktı. Bu kitap diğer kitaplarla uğraşırken babamın -Allah ona rahmet etsin- karşısına çıkan kitaplardandır.

İmdi; bu, bu değerli kitabın 4. Baskısıdır. Allah ona çokça hizmet etmemi kolaylaştırdı. Onu tashih ettim, az sayıda ilavede bulundum ve onların sonuna (S) koydum. Babamın eklemek istediği iki yazı daha ekledim.

Allah hepimizden kabul buyursun. Bize mağfirette bulunsun. Bizlere rahmetinden, fazlından, afiyetinden ve setrinden ikramda bulunsun.

Allah, seyyidimiz Muhammed’e, âline ve ashabına salat ve selamda bulunsun. Alemlerin Rabbine hamd olsun.

Cidde

Selman b. Abdülfettah Ebû Gudde H.1424 Şaban

EBÜ GUDDE’NİN ÖNSÖZÜ

Bismillahirrahmânirrahim.

Alemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun. Rahmet ve esenlik efendimiz ve nebimiz Muhammedu’l-Sadiku’l-Emin’e, âline, ashabına ve yolunu ihsan üzere kıyamete kadar takip edenlere olsun.

İmdi; Allah’ın kitabına hizmet ve ilimlerini kolaylaştırarak ilgilenmek, en büyük itaatlerden ve Allah’a yaklaşmanın en şerefliisidir. Zaman zaman birbiri ardına büyük alimler bu işi yapmak için kalkışıyorlardı. Kur’an, tam ve mükemmel bu ilgiyi Resulullah’ın (Sallallâhü aleyhi ve sellem) hayatta olduğu ve ruhunun rafiku’l-a’laya ulaştığı zamanda da kazandı. Bu fevkalade ilgi peş peşe asırlarca bugüne kadar devam etti. Allah yer yüzünü ve üstündekilerini miras alana kadar devam edecek. Allah’ım sen varislerin en hayırlısısın.

Yakın zamanda ilgisini azim olan Kur’an’ın hizmetine ve ilimlerine vermiş olanlardan bir tanesi de alim, imam, müfessir, muhaddis, fakih, usulcü, dilci, uzman, zevk sahibi, Şeyh Tâhir el-Cezâiri’dir -Allah rahmet eylesin-. İlgisini Allah’ın kitabını tefsir etmeye verdi. Gücünü ve enerjisini onu tamamlayana ve gerçekleştirene kadar verdi. Onunla ilmi şevkini doyurdu. Kendine belirlediği ve razı olduğu yol üzere “*Tefsîru’l-Kur’ani’l-Hakîm*”i yazdı.

Allah’ın ona verdiği bereketli ilimden, anlayış berraklığından, inceleme genişliğinden, ileri görüşlülüğünden, zabt dayanıklılığından, güçlü İtkânından ve marifette ustalaşmasından, dolayı bunun altından kalkacak kadar ve onu hamîd mertebesine yükseltecek kadar ehildi. Bu yüce sıfatlar müteahhir alimlerde toplanması azaldı.

Bu tefsirine büyük ve küçük olmak üzere iki mukaddi-

me koydu. Küçük mukaddime; elinizde bulunan ve şu şekilde isimlendirdiği kitaptı; “*et-Tibyân li Ba‘zi'l-Mebâhisi'l-Mut‘allikati bi'l-Kur‘an*” bu başlığa da şöyle bir eklenti ekledi; “*Alâ Tarîki'l-İtkân*”. Bu vasıf bu kitapta gerçekleşti. Hakikaten de bu kitap Kur‘an ilimlerine yeni giren ve mabnalarını açıklamaya çalışanlar için Kur‘an ilimlerinin mükemmel bir açıklaması (tibyanan mutkanen) oldu.

Şeyh Zubde, bu kitabın köklü Kur‘an ilimlerinin, önemli konuların ve nadir ve hassas müfredatın üstüne düştüğüne ve Kur‘an ilimleri yazarlarının kitaplarının içine çokça doldurmayı adet edindikleri fuzuli şeylerden, tekrarlanmış meselelerden ve dolma bilgilerden uzak kaldığına işaret etmiştir.

Cezâîrî, bu kitabının konularını zevk sahibi bir arif, basiret sahibi, mutkin ve muhakkik bir kimse gibi seçti. Cezâîrî, konularını, bakmaya ve bilmeye gücünün yetmediği kadar el yazmasına ve baskısına bakarak birçok kitaptan seçmiştir. Ve bu kitapları iyice kurcalamış ve hoş bulduklarını toplamıştır. Nakilde bulunduğu çoğu yazmalar, muasır araştırmacılar tarafından isimleri bilinmemektedir.

Bu nedenle bu kitabın araştırmaları -hacminin inceliğine rağmen- Kur‘an’ı Kerim öğrencilerinin bilmesi gerekenlerin zirvesindedir. Cezâîrî, konuları çeşitlendirdi ve içine Hadis ilmi, nahiv, belagat ve Arapçayı ekledi. Ayrıca güzel, zaruri ve Kur‘an derslerini tamamlayıcı olarak gördüğü diğer şeylerden de ekledi. Cezâîrî, böyle yaparak iyi ve güzel yaptı ve faydalı oldu.

Nefis konularından ve araştırma başlıklarından bir gurubunu burada zikretmek yerine okuyucudan konuların fihristine bakmasını isteyeceğim. Fihrist, araştırmalarının üstünlüğünü, konularının özelliklerini, seçimlerinin cevherini her yönden anlamaya kefiledir. Müellif tüm bunları düzenli ve detaylı bir üslupla, kolay, net, fasih ve ilmî bir dille yazmıştır.

Müellif, kitabın ön sözünü veciz bir yazıyla yazdığı mülahaza edilmektedir. Ön sözde kitabın içeriği ile ilgili, bölümleriyle ilgili, araştırmalarının çeşitliliği ile ilgili, birçok